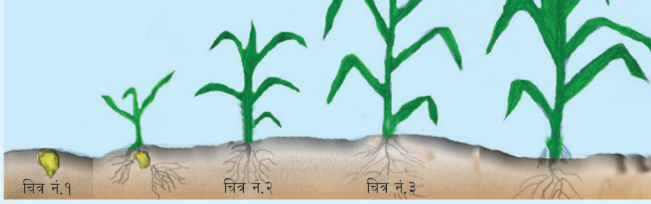

यी प्रमुख अवस्थाहरूमा सिंचाइ गर्नुपर्दछ;

- (१) बोटले घुँडा छुने बेला,
- (२) धानचमरा निस्कने बेला,
- (३) घोगामा जुँगा आउने बेला
- (४) दानामा दूध लाग्ने बेला

गोडमेल तथा झार व्यवस्थापन

समयमै झारपातको व्यवस्थापन नभएमा मकैको उत्पादन ३० देखि ५०% सम्म घट्छ । शुरूको अवस्थामा (मकै उम्रेको २५—३० दिन) मकै बारी झार रहित हुनु पर्दछ । यदि मकै घुँडासम्म अग्लो हुँदा ५ सेमी भन्दा अग्लो झार देखिएमा गोडमेल गर्नु पर्दछ । यदि मकै लाईनमा लगाइएको छ भने विभिन्न किसिमको झार गोड्ने मेसिनको प्रयोग गरेर पनि झारपात हटाउन सकिन्छ ।

बाली भित्र्याउने र भण्डारण

मकैको खोष्टा फुस्रो भएपछि र घोगाको दाना उप्काएर खोयामा गाडिएको भाग कोट्याएर हेर्दा कालो पत्र देखिएमा मकै भाँचन तयार भएको थाहा हुन्छ । विभिन्न मेसीनको प्रयोग गरी मकैको दाना छोडाउन सकिन्छ । सामान्यतया एक हर्स पावरको मकै छोडाउने मेसिनबाट ४ क्विन्टल दाना प्रति घण्टाको दरले छोडाउन सकिन्छ तर छोडाउनु अघि मकैको घोगाहरू राम्रोसँग सुकेको हुनुपर्दछ । थाँक्रोमा मकै भण्डारण गर्नपर्ने भएमा घाम लाग्ने, मुसा चढ्न नसक्ने किसिमबाट थाँक्रो निर्माण गर्नु पर्दछ र थाँक्रा लगाउँदा बिच बिचमा सेतो चुन पनि छर्कनु पर्दछ । राम्ररी सुकेको घोगालाई छोडाई दानालाई पनि २-३ घाम सुकाएर दानाको चिस्यान करिब १० देखि १२ प्रतिशत भएपछि भण्डारण गर्न उपयुक्त हुन्छ । घुनको आक्रमण भएमा बोझोको धुलो वा नीम तेलको प्रयोग गर्न सकिन्छ ।

प्रकाशक

लुम्बिनी प्रदेश सरकार

कृषि, भूमि व्यवस्था तथा सहकारी मन्त्रालय

कृषि विकास निर्देशनालय

कृषि ज्ञान केन्द्र, बाँके

फोन नं.: ०८१-५३००२७/३०२२५

Email : akcbanke@gmail.com

Website: akcbanke.gov.np

आ.व. २०८१/८२

बसन्ते मकै खेतीका सामान्य जानकारीहरू

उपयुक्त जातको छनौट

खेति गर्दा सबै भन्दा पहिले उपयुक्त जात छनौटमा ध्यान दिनु पर्दछ, किनभने सिफारिस क्षेत्रअनुसार बढी उत्पादन दिने जातको छनौट गरी गुणस्तरीय बीउको प्रयोग गर्नाले मकैको उत्पादनमा २५ देखि ३० प्रतिशत सम्म बृद्धि हुन्छ । उन्नत जात (अरुण २, अरुण ३, अरुण ४, अरुण ६, रामपुर कम्पोजिट आदि) को तुलनामा वर्णशङ्कर (हाइब्रिड) जात (रामपुर हाइब्रिड ४/६/१०/१२ नुतन, राजकुमार, आदि) को बीउ लगाउनाले ५० प्रतिशत भन्दा बढि सम्म उत्पादनमा बृद्धि हुन्छ । हाइब्रिड जातको बीउ प्रत्येक पटक नयाँ किनेर लगाउनु पर्दछ भने उन्नत जातहरूको बीउ २-३ वर्षमा फेर्दा हुन्छ ।

रोप्ने तरीका

मकै हातले छर्नुभन्दा लाईनमा लगाउँदा धेरै फाइदा हुन्छ । निश्चित दुरीमा रोपिने हुँदा बोटको उचित संख्या कायम गर्न सकिन्छ । सिंचाई गर्न, गोडमेल तथा मलखादको प्रयोग गर्न छिटो तथा सजिलो हुन्छ साथै गोडमेल गर्दा बोटमा हुने क्षति पनि कम हुन्छ ।

रोप्ने समय

लामो समयमा पाक्ने जातहरूलाई माघ १५ गते देखि फागुन १५ गते भित्र सम्म छरिसक्नु पर्छ । अन्यथा मकै पछि धान लगाउन ढिलो हुने तथा मनसुन सुरु भएर मकै थन्क्याउन गाह्रो हुने र दानालाई बिगार्न समेत सक्दछ । तर छोटो अवधिमा पाक्ने जातहरू जस्तै; अरुण २, अरुण ६ आदि चैतको पहिलो हप्ता सम्म पनि रोप्न सकिन्छ ।

मकै लगाउने दूरी, गहिराई र मेसिनको प्रयोग

- लाईनमा बीउ रोप्दा लाईन देखि लाईनको दुरी ६० सेमी र बोट देखि बोटको दुरी २५ सेमी कायम गर्नु पर्दछ । उक्त दुरीमा मकै लगाउँदा एक कठामा लगभग २२०० बोट हुनु पर्दछ ।
- माटोको चिस्यान हेरी बीउलाई ५ देखि ७ सेमीको गहिराइमा रोप्नु पर्दछ ।
- विभिन्न मेशिन जस्तै; ज्याव प्लान्टर, पुस रो सिडर, ठूला तथा साना ट्रयाक्टरबाट चल्ने बीउ तथा मल खसाल्ने मेशिनको (सिडड्रिल) प्रयोग गरेर पनि लाईनमा बीउ रोप्न सकिन्छ ।
- बीउ रोप्न मेसिनको प्रयोग गरेमा हातले रोपेको तुलनामा २५ देखि ३० प्रतिशत सम्म रोपाइ खर्च कम हुन्छ ।
- फेदकटुवा कीराको प्रकोप बढि हुने जग्गामा बीउ लगाउँदा एक ठाउँमा दुई दानाका दरले रोप्ने र उम्रेको २०-२२ दिनमा एक ठाउँमा एक बिरुवामात्र राखे र बढी भएको हटाउने ।

मलखाद व्यवस्थापन

वसन्ते मकैमा मलखाद व्यवस्थापन कसरी गर्ने भन्ने कुरा मुख्यतया कुन बालीपछि मकै लगाइएको हो त्यसमा भर पर्दछ । सामान्यतया तल तालिकामा दिएअनुसार रासायनिक मलको मात्रा प्रयोग गर्नु उपयुक्त हुन्छ । युरिया मलको प्रयोग गर्दा बीउसँग एकै ठाँउ नपर्ने गरि हाल्नु पर्दछ । थप युरिया मल टपड्रेस गर्दा बोटको

फेदबाट ५ सेमी टाढा चारै तिर पर्ने गरि कुलेसो बनाएर राखे र माटोले पुरिदिनु पर्दछ । यदि लाईनमा लगाइएको छ भने बोट देखि ५ सेमी पर १० सेमी गहिरो कुलेसो बनाई मल हाली माटोले पुरिदिनु पर्दछ । नपाकेको गोबरमलबाट झारपातको बीउ आउने तथा रोगकिराको प्रकोप पनि बढ्न सक्ने हुँदा पाकेको मलमात्र प्रयोग गर्नु पर्दछ ।

रासायनिक मल	उन्नत जात (केजी प्रति कठ्ठा)	हाइब्रिड (केजी प्रति कठ्ठा)	मल हाल्ने उपयुक्त समय
डिएपी	४.३	४.३	बीउ छर्ने बेला
पोटास	२.२	३	बीउ छर्ने बेला
युरिया	२	३	बीउ छर्ने बेला
युरिया	३	४	बोटले घुँडा छुने बेला
युरिया	२	३	धानचमरा निस्कने बेला

सिंचाई

माटोको प्रकार/चिस्यान हेरी बसन्ते मकैमा सामान्यतया ३ देखि ७ पटक सम्म सिंचाइको आवश्यकता पर्दछ । मकैको बोट घुँडासम्म अग्लो हुँदा, धानचमरा आउने समयमा, घोगामा जुँगा आउने समयमा र दानामा दुध लाग्ने समयमा बढी संबेदनशील हुने हुँदा यी अवस्थामा चिस्यान कमी भएमा सिंचाइ गर्नु पर्दछ । दाना भरिने समयमा उच्च तापक्रमको असरबाट जोगाउन सिंचाइको अनिवार्य व्यवस्था गर्नुपर्दछ । लाईनमा मकै लगाइ कुलेसो बनाइ सिंचाई गर्दा बढि प्रभावकारी हुन्छ । सिंचाइ गर्दा ३ घण्टा भन्दा बढी समय पानी जम्न दिनुहुँदैन ।